

شهر و سلامتی انسان

زندگی در شهر‌ها امروزه با وجود امکانات و مزیت‌هایی که در آن‌ها نهفته‌است، با تهدیدها و خطر‌هایی برای سلامت جانی و جسمی ساکنانشان همراه است که ناشی از رشد و گسترش ناموزون آن‌هاست. به‌طور کلی، گسترش بی‌رویه و نابخردانه هر شهر موجب تهدید عناصر محیطی و زیست‌بوم آن می‌شود که نتایج آن سلامتی ساکنانش را از جنبه‌های گوناگون نشانه می‌گیرد و جسم و جان آن‌ها را در معرض انواع آسیب‌ها و ناهنجاری‌ها قرار می‌دهد. مقابله با چنین تهدیدهایی انسان شهرنشین معاصر را طی سده اخیر به چالش‌هایی واداشته تا ضمن ایجاد تمهیدات مناسب برای امر توسعه و ضرورت‌های ناشی از آن، جست‌وجوگر رهیافت‌هایی برای حفاظت از زمین و عناصر زیست‌محیطی آن باشد.

● نگاه ●

● پاشمارملکی ●

توسعه پایدار شهری

ازجمله مفاهیمی که امروزه در مقابله با بحران‌های ناشی از توسعه بی‌رویه شهر‌ها و نتایج مخرب آن در جهان مورد توجه قرار گرفته است، مفهوم «توسعه پایدار شهری» است که از سوی «کمسیون برانت لند» در سال ۱۹۸۷ هم‌زمان با تعریف مفهوم «توسعه پایدار» تبیین و اعلام شده است.

براساس تعریف اعلام شده، «توسعه پایدار شهری» توسعه‌ای است که در آن ضمن تامین نیازهای مردم شهر، بقا و دوام عناصر طبیعی آن نیز تضمین شود. به‌نحوی که آب، خاک و هوا به‌عنوان سه عنصر ضروری برای حیات و سلامتی انسان به‌هیچ‌وجه نباید آلوده و بلااستفاده شوند.

توسعه پایدار شهری مستلزم کاهش مصرف مواد اولیه، داشتن بافت شهری کوچک و منسجم و تولید انرژی از منابع غیرآلاینده، کاشت گیاهان مناسب و توسعه فضای سبز و بازیابی زباله در محل است. بر مبنای این دیدگاه، زمین و فضا عناصری طبیعی برای تامین نیازهای اقتصادی و کالبدی شهری نیستند، بلکه درواقع بستر اصلی تمامی فعالیت‌های شهروندان و ابزار لازم برای تحقق خواست‌ها و آرزوهای انسانی، ازجمله تحقق سلامتی جسمی و جانی آن‌ها هستند. از این منظر، زمین و فضاهای شهری و همچنین زمین‌های پیرامون شهری، مهم‌ترین و باارزش‌ترین ثروت همگانی محسوب می‌شوند و نقشی فراتر از کالای اقتصادی در زندگی شهروندان و دوام و بقای شهر به عهده دارند. از این رو چگونگی استفاده از زمین‌های شهری را نباید به عهده اقتصاد بازار و گرایش مالکان و سوداگران ساخت‌وساز گذاشت.

در چارچوب چنین رویکردی است که در کنگره بین‌المللی «بنده شهرهای قرن بیست و یکم» – که در سال ۲۰۰۰ در شهر برلین برگزار شد – ابعاد اصلی توسعه پایدار شهری در هفت محور زیر تعیین و مورد توجه قرار گرفت:

۱- اقتصاد شهری پایدار؛ کار و درآمد مناسب
۲- جامعه شهری پایدار؛ همبستگی و یکپارچگی اجتماعی
۳- سکونتگاه شهری پایدار؛ مسکن مناسب برای همه
۴- محیط‌زیست شهری پایدار؛ حفظ زیست‌بوم‌ها
۵- دسترسی شهری پایدار؛ تحرک همراه با حفظ منابع

۶- زندگی شهری پایدار؛ ایجاد شهر سرزنده
۷- مردم‌سالاری شهری پایدار؛ توانمندسازی شهروندان

تعیین این محور‌ها، زمینه‌ساز شکل‌گیری نظریه «توسعه پایدار شهری» در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری تهیه طرح‌های توسعه شهری در بیشتر کشورهای جهان شد تا با تعیین متناسب و منطقی کاربری‌ها و محافظت ارز زمین، بتوان شهری برای زندگی سالم و خالی از تهدیدها و تنش‌های جسمی و جانی ساکنان آن به وجود آورد. مبانی شهرسازی چنین رویکردی در زمینه تخصیص کمی و کیفی کاربری‌ها نیز کاملاً بر نگرش زیست‌محیطی، مناسبات سالم اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و… مبتنی است.

بنابراین، توسعه شهری و چگونگی استفاده از زمین‌های آن، زمانی می‌تواند مبتنی بر اصول پایدار باشد که بتواند هم به نیازهای اقتصادی و مالی و هم به نیازهای اجتماعی و فرهنگی و جانی شهروندان حال و آینده شهر پاسخگو باشد. از این منظر، زمین می‌تواند دارای خواص و ویژگی‌های کارکردی، فعالیتی و زیبایی‌شناختی و در عین حال کالایی باشد.

امروزه دستیابی به چنین نتایجی، موجب پیدایش و رواج تهیه انواع طرح‌های توسعه شهری در جهان نیز شده است که به طرح‌های ساختاری، راهبردی، دموکراتیک، مشارکتی و… شهرت یافته‌اند و وجه مشترک تمامی آن‌ها دستیابی به اهداف و مبانی توسعه پایدار شهرن است.

۸. |کتابخانه

مدرخشنه

زندگی شهری

گسترش زندگی ماشینی و افزایش مناسبات صنعتی در شهر‌ها، انسان شهری را به گردابی کشاند که مفهوم واقعی سلامت جسم و جان نیز در آن رنگ‌بافت

نگاهی به سلامت جسم و جان شهرنشینان که تابعی از حفاظت از زمین و منابع آن است

سلامتمان در گرو مراقبت از زمین است

- فرآیندهای بنیادی بوم‌شناختی و سیستم‌های حیات‌بخش بایستی تامین شوند.
- تنوع ژنتیکی (ژن‌گونی) باید حفظ شود.
- هر نوع استفاده از گونه‌ها یا اکوسیستم‌ها بایستی پایدار باشد» (۴).

بعد از تبیین و تعیین «راهبرد جهانی حفاظت از زمین» نیز در سال ۱۹۸۷ در «کمسیون زمین برانت» مقوله جدیدی از مقابله توسعه شهر‌ها روی زمین‌های پیرامون شهری به میان آمد که به‌عنوان توسعه پایدار (Sustainable Development) در مفاهیم توسعه شهری شناخته شد و در گزارش این کمسیون، توسعه پایدار توسعه‌ای اعلام شده است که ضمن پاسخگویی به نیازهای زمان حال، نباید توان نسل‌های آینده را در تامین نیاز‌هایشان به خطر اندازد.

بر مبنای این تعریف، برنامه‌ریزی در چارچوب توسعه پایدار را می‌توان هدایت توسعه وضع موجود بدون به خطر انداختن نیاز نسل‌های آینده و بدون در نظر گرفتن هرهدف توسعه‌ای دانست. این برنامه‌ریزی درواقع ماهیتی میان‌بخشی داردو هدف آن، توسعه اقتصادی و اجتماعی همراه با حفاظت از محیط طبیعی و میراث فرهنگی است.البته هواداران نظریه توسعه پایدار، دورکن دیگر برنامه‌ریزی در چارچوب این توسعه را «هشارکت» و «تبعیت» بیان داشته‌اند تا براساس آن، ضمن حفاظت از محیط پیرامونی شهر‌ها، بتوان سلامت جسمی و جانی ساکنان این شهر‌ها را نیز تامین کرد، اما با وجود گذشت بیش از سه دهه از این چالش‌ها و چالش‌های دیگری که برای نجات محیط‌زیست پیرامون شهر‌ها انجام گرفته‌است، گسترش و توسعه شهر‌ها در زمین‌های پیرامون و تخریب و نابودی عناصر طبیعی آن‌ها در بسیاری از کشورهای جهان از جمله ایران همچنان ادامه دارد و این پدیده یکی از تهدیدهای بزرگ سلامتی جسم و جان ساکنان این شهر‌ها به‌شمار می‌رود.

روزنامه‌نگار پیشکسوت و کارشناس مدیریت شهری

منابع

۱) هال، پیتر، و فایفر، اولر یخ، آینده شهری قرن ۲۱: برنامه جهانی برای شهرهای قرن بیست و یکم، ترجمه اسماعیل صادقی، و ناھید صفایی، ناشر جامعه مهندسان مشاور ایران، ۱۳۸۸، ص ۹۷.
۲) امیرپار احمدی، محمود، به سوی شهرسازی انسان‌گرا، شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری (واپسته به شهرداری تهران)، ۱۳۷۸، ص ۳.

۳) اتحادیه جهانی حفاظت از طبیعت، و صندوق جهانی طبیعت، مراقبت از زمین: راهبردی برای زندگی پایدار، ترجمه عبدالحسین وهابزاده، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد، ۱۳۷۷، ص ۱۴۳.

۴) همان، ص ۵.

اقتصادی هستند، اما این شهر‌ها مصرف‌کنندگان فوق‌العاده بزرگ منابع طبیعی نیز محسوب می‌شوند. گرچه با برنامه‌ریزی می‌توان جلوی رشد شهر‌ها را گرفت، اما در حال حاضر این رشد بر روی زمین‌های مجاور ادامه دارد و آن‌ها را عقیم می‌گذارد.

شهر‌ها نیازمند مقادیر عظیمی از آب، انرژی، مواد غذایی و مواد خام‌اند. این‌ها آلودگی به‌بار می‌آورند و این آلودگی آب، هوا و خاک را ملط‌افراتر از مرزهای خود این شهر‌ها ناپاک می‌کند. لذا بسیاری از مشکلات زیست‌محیطی مناطق روستایی نیز به طرزی جدایی‌ناپذیر با تقاضاهای شهری در ارتباط است» (۳). این نگرانی و هشدار در سال ۱۹۸۰ به تبیین و تعیین «راهبرد جهانی حفاظت از زمین» انجامید: «این راهبرد تأکید می‌کرد که بشر به‌عنوان بخشی از طبیعت نمی‌تواند آینده‌ای داشته باشد، مگر آنکه از طبیعت و منابع طبیعی حفاظت به عمل آید و بر این مطلب پای می‌فشرد که بدون توسعه‌ای که بتواند فقر و تیره‌روزی صدها میلیون انسان را تخفیف دهد دستیابی به حفاظت ممکن نیست. راهبرد جهانی حفاظت با تأکید بر همبستگی بین حفاظت و توسعه برای اولین بار واژه توسعه پایدار را رایج کرد. توسعه پایدار در گرو مراقبت از زمین است، اگر باروری و باردهی کره تضمین نشود آینده بشر در مخاطره خواهد بود. لذا راهبرد جهانی حفاظت بر سه هدف تأکید می‌کرد:

در ابتدای پیدایش جوامع مادرشهری، انتظار می‌رفت این گونه شهر‌ها برای فراهم آوردن شرایط بهتر زندگی، ساکنان خود را با امکانات گوناگون بسیار روبه‌رو سازند، اما اکنون می‌بینیم که برخلاف انتظار اولیه، چه زیان‌های جسمی و روانی که بر بدن و روح آدمی وارد نیاوردند» (۲).

این زیان‌ها از یک سو با توجه به افزایش روزافزون جمعیت شهر‌ها و در نتیجه آن، نیاز به زمین بیشتر برای تامین عملکردهای شهری و از سوی دیگر، با تخریب تدریجی اکوسیستم و ساختار محیط طبیعی، روز به‌روز دامنه گسترده‌تری یافت. ضمن اینکه گسترش زندگی ماشینی و افزایش مناسبات صنعتی در شهر‌ها، انسان شهری را به گردابی کشاند که مفهوم واقعی سلامت جسم و جان نیز در آن رنگ‌بافت. ادامه این روند، در آغاز سده بیستم میلادی، برخی از نهادها و سازمان‌های جهانی را بر آن داشت تا ضمن اعلام هشدارهایی در مراقبت از زمین در برابر توسعه بی‌رویه شهر‌ها، به جست‌وجوی راهبردها و راهکارهایی برخیزند. از جمله این نهادها «اتحادیه جهانی حفاظت از طبیعت» (IUCN) و «صندوق جهانی طبیعت» (WWFن) را می‌توان نام برد که به‌روشنی اعلام داشتند: «شهر‌ها به‌وجودآورنده و جمع‌کننده ثروت و مراکز عمده آموزشی، مشاغل جدید، نوآوری، فرهنگ و فرصت‌های بیشتر

توسعه‌شهری و تهدیدهای ناشی از آن برای سلامتی انسان

ازجمله مهم‌ترین عواملی که امروزه توسعه بی‌رویه شهر‌ها و سلامت جسم و جان ساکنان آن‌ها را تهدید می‌کنند، می‌توان موارد زیر را برشمرد:

- گسترش آلودگی‌های زیست‌محیطی در اثر تخریب و نابودی عناصر طبیعی و زیست‌بوم
- کاهش منابع تولید کشاورزی در نتیجه تبدیل زمین‌های کشاورزی به ساخت‌وسازهای شهری
- توزیع نامتناسب و ناعادلانه کاربری‌ها در بافت شهری
- اسکان شهروندان در مناطق و واحدهای مسکونی عاری از معیارها و استانداردهای انسانی و امکانات و تاسیسات مورد نیاز
- ایجاد و گسترش حاشیه‌نشینی و اسکان غیررسمی در زمین‌های پیرامون شهری و در نتیجه آن، تشدید آلودگی‌های زیست‌محیطی و افزایش برهکاری‌های اجتماعی و ایجاد فضاهای ناامن و نامطلوب بصری
- مسدودشدن گلوگاه‌های تنفسی شهر به‌وسیله ساخت‌وسازهای لبه‌شهری و تشدید آلودگی هوادر بافت درونی شهر‌ها
- آلودگی آب‌های زیرزمینی و سایر منابع تامین آب
- افزایش آلوداشت زباله، پسماندها و ضایعات انسانی و حیوانی در حاشیه‌های شهری
- افزایش ازدحام و تراکم جمعیتی و ساختمانی و بروز تنش‌های ناشی از آن
- افزایش آلودگی‌های محیطی (صوتی، تنفسی و بصری) ناشی از فعالیت‌های روزانه

یکشنبه ● ۱۴ آذر ۱۳۹۵ ● شماره هشتاد و دو

A T I V E H N O